

SPANNING

HOEVEEL INVLOED HEBBEN DE REKENMEESTERS?

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 16, nummer 8, september 2014

HOEVEEL INVLOED HEBBEN DE REKENMEESTERS?

In het septembernummer van *Spanning* nemen we verschillende rekenmeesters onder de loep. In een tweegesprek tussen SP-Europarlementariër Dennis de Jong en Alex Brenninkmeijer, die begin dit jaar is aangesteld als lid van de Europese Rekenkamer, gaan beide heren in op de betekenis van de Europese Rekenkamer en hoe deze controlerende instantie beter zou kunnen functioneren.

Op nationaal niveau is de politieke invloed van het Centraal Planbureau groot. Financieel woordvoerder voor de SP, Arnold Merkies, stelt daar vraagtekens bij. Volgens hem valt er wel het een en ander af te dingen op de rekenmethodes van het CPB. Econoom David Hollanders deelt deze mening. Hij kritiseert de maatschappijvisie van het CPB en geeft twee manieren waarop de SP met het CPB kan omgaan.

Naast de Europese en Algemene Rekenkamer bestaan er ook gemeentelijke rekenkamers. *Spanning* vroeg vier SP-raadsleden uit zowel kleine als grote gemeenten naar hun ervaringen met dit instituut.

Ex-raadslid uit Hengelo, William van den Heuvel, geeft enkele tips waar je als raadslid op moet letten bij de

beoordeling van de gemeentelijke begroting en de jaarrekening. Verder in *Spanning* uit Tiny Kox, die actief is in de Raad van Europa, zijn grote zorgen over de burgeroorlog in Oekraïne, die niet alleen heeft geleid tot duizenden doden en gewonden, maar ook tot grote spanningen tussen Rusland en het Westen. Kox wijt het escaleren van het conflict in Oekraïne aan het falen van de internationale politiek.

Tweede Kamerlid Paul Ulenbelt geeft aan dat er nogal wat bezwaren kleven aan een basisinkomen voor iedereen. Volgens hem haal je met een basisinkomen mensen niet uit de armoede. Een hoger minimumloon, een hogere bijstandsuitkering en investeringen van de overheid in werkgelegenheid zijn wat hem betreft een betere oplossing.

In het elfde en laatste deel van *Ons Kapitaal* bespreekt Ronald van Raak de beroemde filosoof Desiderius Erasmus.

Op de achterkant spreekt Monique Kremer van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid met *Spanning* over het rapport *Hoe ongelijk is Nederland?* dat gaat over de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid in Nederland.

ZONDAG 19 OKTOBER

HET MOED-COLLEGE MET HENK VAN OS

Kunsthistoricus en oud-directeur van het Rijksmuseum Henk van Os (foto) geeft op 19 oktober college over wat kunst heeft betekend voor zijn kijk op de wereld en zijn inzicht in maatschappelijke opvattingen.

Om iets daarvan duidelijk te maken behandelt hij *De Zaaier* van Van Gogh en landschappen van de Groninger schilder Jan Altink en spreekt hij uitvoerig over de kunstenaarskolonie in Worpswede met onder anderen Paula Modersohn-Becker. Hij hoopt duidelijk te maken dat omgaan met kunst veel meer is dan alleen maar mooie plaatjes kijken.

Wanneer: Zondag 19 oktober 14.00 uur

Waar: Partijbureau SP – De Moed, Snouckaertlaan 70, Amersfoort 8

Toegangsprijs: 5 euro

Reserveren: kijk op de ledensite SPnet.nl

INHOUD

3

'NU IS DAT VERSTAND VERDWENEN ACHTER DE COULISSEN VAN COMPROMISSEN EN SPELLETJES'

6

'MAAK EEN EINDE AAN DE HEILIGE STATUS VAN HET CPB!'

8

TWEE MOGELIJKE REACTIES VAN DE SP OP HET CPB

10

IS DE GEMEENTELIJKE REKENKAMER VAN WAARDE?

12

WAT MOET IK ALS RAADSLID MET DE GEMEENTELIJKE FINANCIËN?

13

DE BURGEROORLOG IN OEKRAÏNE EN HET FALLEN VAN DE INTERNATIONALE POLITIEK

16

EEN BASISINKOMEN VOOR IEDEREEN: SYMPATHIEK IDEE OF VERWERPELIJK VOORSTEL?

19

ONS KAPITAAL 11 (SLOT)

20

'IN ONS STRAATJE' HOE ONGELIJK IS NEDERLAND?

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegenthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

foto cover

Hollandse Hoogte

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

SPANNING SEPTEMBER 2014

HET VERSTAND LIJKT TE VERDWIJNEN ACHTER DE GOULISSEN VAN COMPROMISSEN EN SPELLETJES

DENNIS DE JONG IN GESPREK MET ALEX BRENNINKMEIJER

Tekst: Claire Jansen

Prof. dr. Alex Brenninkmeijer, voorheen de Nationale Ombudsman van Nederland, is sinds 1 januari 2014 het Nederlandse lid van de Europese Rekenkamer. Brenninkmeijer is een groot voorstander van meer transparantie bij de EU en haar instellingen – een onderwerp waarover Brenninkmeijer al eerder gesproken heeft op een door de SP-eurofractie georganiseerde bijeenkomst. De SP heeft daarom zowel zijn kandidatuur voor de functie van Europees Ombudsman als die voor lid van de Europese Rekenkamer van harte gesteund. SP-Europarlementariër Dennis de Jong sprak met Brenninkmeijer direct na zijn aanstelling bij de Rekenkamer over de verantwoording van de Europese financiën. Dat deze verantwoording beter en vooral duidelijker moet, is een conclusie die zij beiden delen. Een verslag van een tweegesprek.

De Jong (DJ): ‘Enkele jaren geleden heb ik met de begrotingscontrolecommissie een bezoek gebracht aan de Europese Rekenkamer. Op het eerste gezicht leek me de Rekenkamer in Luxemburg een prettige werkomgeving, maar uiterlijke schijn kan natuurlijk altijd bedriegen. Hoe heb jij het eerste half jaar ervaren?’

Brenninkmeijer (B): ‘Ik heb er tot nu toe absoluut geen spijt van dat ik deze baan heb geaccepteerd. Mijn eerste impressie toen ik hier binnenkwam, was dat het ontzettend goed georganiseerd is, al komt daar ook een forse bureaucratie bij kijken. Naar de discipline van accountants kijk ik met een kritische blik. Het is niet voor niets dat accountants wereldwijd bekritiseerd worden. De beroepsethiek van accountants laat nogal wat te wensen over. Als Ombudsman bekeek ik juist dit soort waarden. Ik probeer dan ook niet verstrikt te raken in de techniek van het accountantswezen, maar juist te

kijken vanuit het perspectief van de burger.’

DJ: ‘De afstand tussen de overheid en de burger wordt op Europees niveau mede veroorzaakt doordat mensen niet weten waar het geïnvesteerde geld blijft, terwijl er enorm veel geld rondgaat. Wat kan de Rekenkamer hierin verbeteren?’

B: ‘Het allerbelangrijkste is helder taalgebruik. Dat heb ik direct bij de Rekenkamer aan de orde gesteld. We kunnen hier ons werk alleen maar geloofwaardig doen als mensen begrijpen wat we doen. Als je taal gebruikt die niet te begrijpen is, kom je nergens. Ik heb vaak over rapporten gezegd: ‘Wat ik hier lees, is zelfs voor geïnteresseerden erg moeilijk te begrijpen, laat staan voor het merendeel van de burgers.’ Die boodschap begint aan te slaan. Ik merk nu dat men bijvoorbeeld bij de presentatie van het jaarverslag echt zijn best doet om het taalgebruik flink te versimpelen.’

DJ: 'Dat is ook belangrijk voor het Europees Parlement (EP). In de begrotingscontrolecommissie baseren we ons vaak op teksten en rapporten van de Rekenkamer. Hoe duidelijker en begrijpelijker de teksten van de Rekenkamer, des te duidelijker de rapporten van het EP. Daarnaast dringen we ook in het EP al jaren aan op meer belangstelling voor de doelmatigheidsbeoordeling. Bent u daar ook voorstander van?'

B: 'Ja. Als de uitgaven volgens de regeltjes zijn gedaan, maar geen praktisch effect voor de burger hebben opgeleverd, zijn ze in wezen nutteloos. Natuurlijk moet je als Rekenkamer wel de politieke kaders respecteren: wat wij doen, is politiek relevant, maar niet politiek. Dat geldt ook bij doelmatigheidsdiscussies: wij kijken puur of wat er gebeurt wel zin heeft en zijn daar eerlijk over. Vervolgens moet de politiek besluiten wat ze hiermee doet.'

DJ: 'Hoe is het om samen te werken met zoveel verschillende mensen uit verschillende lidstaten? Is er wel eens druk van leden om fouten gemaakt in hun eigen land door de vingers te zien?'

burgemeester. Die vertelde mij dat ze moeite hadden met de verantwoording voor een Europees project. Door zo'n gesprek besef je opeens hoe klein sommige gemeentes zijn, zodat er bijvoorbeeld maar twee ambtenaren op het gemeentehuis werken. Die mensen daar plegen niet echt fraude, maar ze maken fouten omdat ze de vaak ingewikkelde regels niet goed kunnen uitvoeren. Een veel bediscussieerde vraag die hiermee samenhangt is: moet de Rekenkamer inzicht geven in de financiële situatie van individuele landen? Dan zou je zien waar eventueel de problemen groter zijn en of dat consequenties moet hebben. Ik vind dat we daar naartoe moeten, maar nu is dat door onze werkwijze nog heel moeilijk. Op dit moment is ons foutpercentage namelijk globaal. Dat is vergelijkbaar met een schoolklas die gemiddeld een 5,2 krijgt. Dan weet je nog niet hoe goed Jantje of Irene het hebben gedaan en of ze iets moeten verbeteren.'

DJ: 'Volgens de Europese Commissie doen de lidstaten niets of in ieder geval niet genoeg met de onderzoeken van de Europese Antifraudedienst OLAF. Lidstaten zeggen op hun beurt

foto Martijn Beekman

Alex Brenninkmeijer (1951) was van 2005 tot en met 2013 de Nationale Ombudsman van Nederland. Sinds januari van dit jaar is hij lid van de Europese Rekenkamer. Tevens is hij hoogleraar 'Institutionele aspecten van de rechtsstaat' aan de Universiteit Utrecht.

'Een veel bediscussieerde vraag is: moet de Rekenkamer inzicht geven in de financiële situatie van individuele landen?'

B: 'De werkwijze van de Rekenkamer maakt dat heel moeilijk. We hebben nu vaste groepen van leden die naar steeds dezelfde soort problemen kijken. Daarmee voorkom je dat nationale belangen de overhand krijgen.'

DJ: 'Hoe lossen we eigenlijk het probleem op van de grote hoeveelheid fouten die gemaakt worden bij het besteden van EU-geld door lidstaten?'

B: 'Laat ik beginnen met een voorbeeld. Ik was op vakantie in een kleine Franse gemeente en sprak daar de

dat de kwaliteit van OLAF's onderzoeken niet deugt. Voor het EP is het lastig om hierover te oordelen, omdat we inderdaad geen goede landenrapportages krijgen van de Rekenkamer. Het zou ons enorm helpen als dat in de toekomst zou veranderen. Nederland heeft met Engeland en Zweden steeds het voorstel gedaan om een nationale accountantsverklaring verplicht te maken als onderdeel van de verantwoording. Dat heeft de Europese Commissie nooit willen overnemen. Zou zoiets volgens jou helpen?'

B: 'Ik waardeer de Nederlandse aanpak buitengewoon, dat moet ik eerst zeggen. Als je hier kijkt hoeveel geld er wordt besteed aan controle op de besteding van Europees geld, dan is dat meer dan evenredig. Nederland controleert heel goed en verantwoordt goed waar het geld heen gaat. Tegelijkertijd is het nodig een goed evenwicht te vinden tussen controlelast en juiste verantwoording, en dat is niet gemakkelijk. Bovendien pak je hiermee het probleem niet bij de wortel aan. Waar ik vooral een probleem mee heb is de hele filosofie van: 'We betalen al zoveel aan Europa, dan willen we daarna zoveel mogelijk terug via de fondsen van de EU.' Dat zorgt dat we steeds een soort gevecht hebben om het geld, waarna alle ministers snel naar hun land rennen en zeggen: 'Kijk wat ik heb, dit geld moet nu op!' Dat is natuurlijk een hele slordige manier van geld uitgeven. En niemand stelt de vraag waar het eigenlijk om zou moeten gaan, namelijk: wat zijn zinnige projecten?'

DJ: 'Bij de SP noemen we dit het 'rondpompen' van geld. Samen met vooral collega's van liberale partijen heb ik in de afgelopen jaren voorstellen gedaan voor een ander systeem. We wilden de fondsen bestemmen

voor de lidstaten die ze het hardst nodig hebben en daarnaast voor grensoverschrijdende projecten, bijvoorbeeld op het gebied van onderzoek en innovatie.'

B: 'Ik vind dit helemaal terecht opgemerkt. Voor landen als Estland en Litouwen betekent het relatief kleine Europese budget zoveel meer dan voor de grotere lidstaten. Voor die kleinere landen bieden de Europese fondsen enorme mogelijkheden. Voor Nederland zou het eigenlijk niet meer om de traditionele fondsen moeten gaan, zoals infrastructuur en landbouw. Maar we kunnen wel baat hebben bij geld voor onderzoek en ontwikkeling. Zo concentreer je de inzet van fondsen en wordt de kans op fraude kleiner. Voor de komende tijd is voor Europa gezond verstand essentieel. Want dat herken jij als Europarlementariër vast ook. Nu is dat verstand verdwenen achter de coulissen van compromissen en spelletjes. Dan is het niet gek dat de meeste mensen hun geloof in Europa verliezen.'

DJ: 'Dat ervaren wij ook in het EP. De meerderheid houdt bijvoorbeeld vast aan verouderde inzet van fondsen en er is nauwelijks beweging in te krijgen. Teleurstellend vond ik ook dat de Europese Commissie er in haar eerste rapport over corruptie vanaf zag om ook Europese instellingen zelf in het onderzoek te betrekken. Er waren wel teksten, maar die werden door ambtenaren en Eurocommissarissen

vervolgens geschrapt. Ik vind dit een gemiste kans. Zou jij pleiten voor zo'n aanvullend onderzoek, eventueel door de Rekenkamer zelf?'

B: 'Ja, ik kan nu niet namens de hele Rekenkamer spreken, maar vind dat een heel goed idee. De foutmarges binnen de Europese instellingen zelf zijn weliswaar heel klein, maar dat is geen reden om ze buiten het onderzoek te laten. Dat is ook beter voor je geloofwaardigheid. Dat is een kwestie van het goede voorbeeld geven.'

DJ: 'De foutmarges bij administratieve uitgaven zijn inderdaad heel klein, maar tegelijkertijd proberen we als SP-eurofractie al jaren de transparantie van de instellingen, inclusief het EP zelf, te verbeteren. Adviesgroepen van de Europese Commissie zijn nog steeds niet evenwichtig samengesteld, met een sterke oververtegenwoordiging van grote bedrijven. Het lobbyregister is nog niet verplicht gesteld. En ex-Commissarissen en ex-Europarlementariërs worden nog steeds direct na beëindiging van hun taken lobbyist bij grote bedrijven of financiële instellingen.'

B: 'Die punten zijn enorm belangrijk. Je ziet overigens dat als het gaat over integriteitsbevordering, lidstaten geïnspireerd worden door Nederland. De politie in Nederland heeft bijvoorbeeld heel goede methoden, niet alleen om corruptie te bestrijden, maar ook om preventief integriteit te bevorderen. Sommige nationale

rekenkamers nemen die methoden over.'

DJ: 'Hoe vind je de samenwerking met het EP? Ik heb gemerkt dat de Rekenkamer veel invloed heeft op het parlement. De aanbevelingen komen er bijna altijd door.'

B: 'De samenwerking verloopt goed, maar er moet nog een versterkte dialoog op gang komen. In die zin heb ik er geen moeite mee dat het EP enkele maanden geleden nog een kritisch rapport over de Rekenkamer heeft aangenomen. Het ging daarbij vooral over prioriteitstelling bij de Rekenkamer: het EP vond dat deze beter kon aansluiten bij het parlementaire werk. Hoewel we onafhankelijke instellingen zijn en blijven, kan het EP een hele goede inspiratie zijn voor de agenda van de Rekenkamer. Overigens staat de Rekenkamer meer in het algemeen nog niet direct in het middelpunt van de belangstelling. Er wordt graag nieuw beleid gemaakt. Maar de financiële verantwoording achteraf, daar hebben mensen toch een beetje een hekel aan.'

DJ: 'Dan kom je toch weer terug op de noodzaak van helder taalgebruik. Het zou helpen als het allemaal wat minder oogt als taaie kost.'

B: 'We hebben ieder onze eigen rol en positie. Maar als het gaat om de belangen van de burgers en om wat er in Europa gebeurt en op de burgers van invloed is, dan kunnen wij zeker dezelfde, juiste toon aanslaan.'

DJ: 'Heb je nog een afsluitende boodschap voor de lezers van *Spanning*?'

B: 'Er zou in Nederland wat minder zuur gedaan kunnen worden over de Europese Unie. Ik zie ook graag dat iedereen met kritische vragen bij de Rekenkamer terecht kan. En er moet veel veranderen in Europa. Maar het belang van Europa wordt nu nog vaak onderschat. We schrijven geschiedenis, dat moeten we niet vergeten.'

EUROPESE REKENKAMER

De Europese Rekenkamer is de instantie die sinds 1977 de financiën van de EU controleert. Ook draagt de Rekenkamer bij tot het verbeteren van het financieel beheer van de EU en wordt er verslag uitgebracht over de besteding van openbare middelen.

De Europese Rekenkamer heeft het recht om elke persoon en elke instantie die EU-geld krijgt te inspecteren. Niemand in de Rekenkamer heeft echter de bevoegdheid om juridische stappen te ondernemen. Mocht er iets mis zijn, dan brengt de Rekenkamer verslag uit aan het Europees bureau voor fraudebestrijding (OLAF).

De Rekenkamer is volledig onafhankelijk van andere instellingen; dit is om belangenverstremgeling te voorkomen en goed functioneren te garanderen. In de rekenkamer zit een lid uit elk EU-land, voor Nederland is dit de heer Brenninkmeijer. De leden van de Rekenkamer worden voor een periode van zes jaar aangesteld. Daarnaast heeft de Rekenkamer ongeveer 800 personeelsleden in dienst. Naast inspecteurs (die zijn ingedeeld in zogenaamde auditgroepen) werken er ook vertalers en administratief medewerkers.

‘MAAK EEN EINDE AAN DE HEILIGE STATUS VAN HET CPB!’

EEN INTERVIEW MET TWEEDE KAMERLID ARNOLD MERKIES

Tekst: Tijmen Lucie

Inmiddels heeft het Centraal Planbureau, dat in 1945 werd opgericht door de beroemde econoom Jan Tinbergen, een bijna heilige status gekregen. Volgens Tweede Kamerlid Arnold Merkies onterecht, want er valt nogal wat af te dingen op de rekenmethodes van het CPB.

› **Hoe komt het toch dat de politieke invloed van het CPB zo groot is?** ‘Dat is in de loop der jaren zo gegroeid. In sommige landen, zoals Frankrijk, heb je helemaal geen CPB. In Duitsland daarentegen zijn er meerdere bureaus. In Nederland heeft het CPB dankzij media en politiek de status van nationale rekenmeester gekregen. Daar kun je wel je vraagtekens bij zetten, hoewel het CPB ook voordelen biedt. Zo laat het zien wat de consequenties van kabinetsmaatregelen zijn, behandelt het plannen van kabinet en oppositie op dezelfde manier en geeft het met zijn berekeningen een kijkje in de toekomst.’

› **Wordt er niet te veel waarde gehecht aan de voorspellingen van het CPB? Zo zit het CPB er met prognoses voor economische groei vrijwel altijd naast.**

‘Ja, daar heb je gelijk in. Dat geldt zeker voor de langetermijnvoorspellingen. Net als voor het weer, kun je nu moeilijk zeggen hoe de werkgelegenheid er over 30 jaar voor staat. Dat is van zoveel factoren afhankelijk. Denk maar aan de geopolitieke situatie van dit moment. Of aan nieuwe financiële bubbels die steeds weer ontstaan en na verloop van tijd uiteenspatten en de economie veel schade toebrengen. Ook rekent het CPB niet door wat de gevolgen zijn van de genomen maatregelen voor de ontwikkeling van de koopkracht op de wat langere termijn. Zo zou het afschaffen van de WW het geweldig doen voor de

werkgelegenheid in de langetermijnmodellen van het CPB, maar het is natuurlijk funest voor de koopkracht van mensen die hun baan kwijtraken. Zij hebben ineens niets meer. De langetermijnmodellen van het CPB laten dat niet zien. Bovendien zijn de aannames van het CPB niet altijd duidelijk. Door hun keuzes beïnvloeden de economen van het planbureau het politieke debat wel degelijk. Om een voorbeeld te noemen: een paar jaar geleden ging het CPB uit van een stijging van het eigen risico naar maar liefst 775 euro. Zo kon een partij het eigen risico verdubbelen, terwijl het CPB dit toch bestempelde als een verlaging van het eigen risico.

Ook kunnen andere partijen het CPB beïnvloeden, zoals de Nederlandsche Bank (DNB) deed bij de invoering van de bankenbelasting, die hier uiteindelijk lager uitviel dan in het buitenland.’

› **Een van de belangrijkste kritiekpunten op de CPB-rekenmodellen is dat zij de effecten van overheidsinvesteringen (bijvoorbeeld in infrastructuur, onderwijs of zorg) stelselmatig onderschatten. Deel jij die kritiek?**

‘Ja, neem de zorg. Voorkomen is beter dan genezen. Niet alleen voorkomt het een hoop ellende, het bespaart je ook nog eens de kosten van dure operaties. Daarom besteden wij veel aandacht aan preventie. We willen bijvoorbeeld ondervoeding van ouderen in verzor gingstehuizen aanpakken. De SP stelt dat preventie geld oplevert, maar het CPB zegt dat mensen dan langer leven en dat de kosten daarom omhoog gaan.’

› **Ook wordt wel eens getwijfeld aan de onpartijdigheid van het Centraal Planbureau. Het is immers onderdeel van het ministerie van Economische Zaken. Wat vind jij daarvan?**

‘Tja, die aanname is moeilijk hard te

foto Bas Stoffelsen

Arnold Merkies is sinds 2012 financieel woordvoerder voor de SP in de Tweede Kamer.

maken. Als oppositiepartij heb je nu eenmaal minder terugkoppelmomenten dan de regering. Ook de partijen die aanschuiven bij de regering hebben meer inzicht in cijfers van het CPB dan wij, maar dat is logisch, want wij zitten niet aan tafel. Je ziet wel dat de economische inzichten van het CPB nog dezelfde zijn als van voor de crisis en dat ze blijven vasthouden aan een economische ideologie die inmiddels door de werkelijkheid is ingehaald. Hoewel ik niet twijfel aan de onafhankelijkheid van de economen van het Planbureau, vind ik hun onderbouwing niet altijd sterk. Neem het ‘onderzoek’ naar de euro. Daaruit zou naar voren zijn gekomen dat de invoering van de euro elke Nederlander een extra weksalaris had opgeleverd. Toen de SP daar schriftelijke vragen over stelde, werden ze niet beantwoord, terwijl duidelijk was dat het onderzoek niet klopte. Uiteindelijk heeft de voormalig directeur van het CPB, Coen Teulings, dat ook toegegeven. Hij wilde gewoon snel een boekje schrijven.

Ook de onderbouwing van het voorstel om de pensioenleeftijd te verhogen, vond ik niet sterk. Hierbij werd gebruik gemaakt van Amerikaans

Hier zetelen de machtige rekenmeesters van het CPB.

onderzoek, dat zomaar één op één werd toegepast op de Nederlandse situatie.

En voor de berekening van het meest geschikte toptarief voor de inkomstenbelasting vroeg het CPB een econoom van wie het van tevoren al wist wat hij zou schrijven. Deze econoom had namelijk in een eerdere publicatie al gepleit voor een verlaging van het toptarief naar 48 procent.'

› **Sinds 1986 rekent het CPB de verkiezingsprogramma's van politieke partijen door. De SP deed daar aanvankelijk niet aan mee. Sinds 2002 wel. Waarom eigenlijk?**

'Aanvankelijk waren we een kleine partij en deden we niet mee. Waarschijnlijk vanwege de grote hoeveelheid werk die het met zich meebrengt. Ook nu zie je kleine partijen die niet meedoen met het laten doorrekenen. Wat in 2002 precies de overweging is geweest om ons programma wel te laten doorrekenen weet ik niet, maar

het zal te maken hebben gehad met de groei van de partij.'

› **Partijen mogen zelf bepalen welke onderdelen van het verkiezingsprogramma ze laten doorrekenen. Zo liet de PVV bij de laatste landelijke verkiezingen buiten beschouwing dat zij wil dat Nederland uit de EU stapt. Levert dat niet een enorm vertekend beeld op?**

'Het CPB heeft besloten om dat buiten beschouwing te laten, omdat het zo'n grote stelselwijziging niet kon berekenen. Om zulke problemen te onderkennen, kun je nu als partij grote stelselwijzigingen soms tussentijds door het CPB laten doorrekenen. Zo heeft de SP onderzoek laten doen naar de inkomensafhankelijke zorgpremie.'

› **Ook kan het CPB partijen dwingen om hun plannen voor de doorrekening aan te passen, zoals de SP in 2012 overkwam met de pensioenplannen. Moet je dat wel willen?**

'Dat is inderdaad lastig. Het CPB stelde dat als onze plannen niet voor 2018 van start gingen, ze niet werden meegenomen in de berekening. Daarom werden we gedwongen om onze AOW-plannen eerder te laten ingaan. Tegenover de inkomensafhankelijke korting op de AOW stelden we overigens een enorm bedrag van 1,7 miljard om de maatregelen voor grote groepen mensen weer aanzienlijk te verzachten.'

› **Wat zou er volgens jou anders moeten bij het CPB?**

'De economische inzichten van waaruit het CPB redeneert zijn verouderd. Zo houdt het geen rekening met nieuwe inzichten in het multipliereffect, dat wil zeggen het effect van investeringen door de overheid op de economie. Ook zou het goed zijn wanneer het CPB beter inzicht zou geven in wat de maatregelen betekenen voor groepen die er door worden getroffen, zoals bijvoorbeeld de ouderen of de huurders. Zo heeft de verhuurdersheffing een enorme impact op huurders, maar dat zie je niet terug in de cijfers van het CPB. Daarnaast moeten de aannames duidelijker en de onderbouwing van voorstellen beter. Wellicht is het een idee om net als in Duitsland meerdere planbureaus te hebben. Daar is in Nederland ooit wel een poging toe gedaan met onderzoeksinstituut NYFER dat is opgericht door econoom en voormalig LPF-minister Bomhoff, maar dat is nooit echt van de grond gekomen.'

DE SP DOET VOORLOPIG NIET MEER MEE

De SP heeft besloten om haar tegenbegroting in het kader van Prinsjesdag niet door te laten rekenen door het CPB. Merkies: 'We zijn het fundamenteel oneens met de nieuwe lijn van het CPB, die betekent dat een groot deel van onze bezuinigingsmaatregelen niet wordt meegenomen in de analyse, net als een hoop lastenmaatregelen. Veel van deze maatregelen werden voorheen wel meegenomen. De niet meegenomen maatregelen raken precies de kern van waar wij als SP voor staan, waar het gaat om de aanpak van ongelijkheid, het anders inrichten van de zorg, de gewenste vergroening van de belasting, etc. De lijn waarvoor het CPB heeft gekozen, is bij uitstek geschikt voor partijen die marginale aanpassingen aan het beleid voorstaan. Dat is niet waar de SP voor staat.'

TWEE MANIEREN WAAROP DE SP MET HET CPB KAN OMGAAN

Tekst: David Hollanders

In dit artikel bespreek ik twee mogelijke manieren waarop de SP kan omgaan met de cijfers van het CPB. Ten eerste kan de SP proberen om al haar voorstellen ‘CPB-proof’ te maken. Ten tweede kan de SP er voor kiezen om de CPB-modellen af te wijzen. Een dergelijke afwijzing zal, om politiek effectief te zijn, gepaard moeten gaan met een goed onderbouwde kritiek op het CPB. Maar voordat ik hierop inga zal ik de politieke rol van het CPB aan de hand van twee stellingen duidelijk maken.

STELLING 1: HET CPB IS NIET PARTIJPOLITIEK ONAFHANKELIJK

Strikt genomen kan deze stelling niet bewezen worden, want er is geen enkele aanwijzing voor. Daar is niet iedereen het mee eens. Geert Wilders verweet oud-CPB-directeur Coen Teulings diens PvdA-lidmaatschap. Men kan ook wijzen op het VVD-lidmaatschap van oud-directeur Gerrit Zalm. Nu kan men twisten over de wenselijkheid van (actief) partijlidmaatschap van hoge ambtenaren. Maar tijdens het directeurschap van Teulings is de PvdA niet als beste – en ook niet als goed – uit de doorrekening van de verkiezingsplannen gekomen (hoewel het natuurlijk kan dat de PvdA anders nog slechter had gescoord). Begin 2012 pleitte Teulings in de *Financial Times* tegen het bezuinigingsbeleid van Rutte I. Maar Teulings heeft deze ideeën – die inderdaad ook in het PvdA-programma stonden – niet ingeslikt toen de PvdA later in Rutte II exact hetzelfde bezuinigingsbeleid uitvoerde als Rutte I, en de PvdA er veel aan gelegen was om bezuinigingen acceptabel te maken. Ewald Engelen suggereerde dat de kritische houding van Teulings juist reden was voor Rutte II om zijn periode niet te verlengen (wat ontkend is).

STELLING 2: HET CPB IS IDEOLOGISCH PARTIJDIG

Voor deze stelling valt wél een hoop te zeggen. Elk mens en elke groep mensen heeft een wereld-, mens- en maatschappijbeeld. Dat wordt soms geëxpliciteerd, maar blijft vaker impliciet, soms ook voor deze mensen zelf. Het CPB heeft een maatschappijvisie die aansluit bij de dominante stroming in de economie. Met enkele voorbeelden wil ik dit toelichten.

In 2013 bracht het CPB een rapport uit getiteld *Solidariteit in de zorg onder druk*. De strekking daarvan, getuige het persbericht, was: ‘Het zorggebruik neemt toe onder alle bevolkingsgroepen, maar vooral bij mensen met een lagere opleiding. Hoger opgeleiden maken minder vaak gebruik van de zorg, terwijl zij steeds meer moeten bijdragen aan de zorgkosten van anderen.’ Dit kan best zo zijn. Daar tegenover staat dat het pensioenstelsel herverdeelt van mensen met een laag inkomen naar mensen met een hoog inkomen. De eersten hebben namelijk een lagere levensverwachting. Toch schrijft het CPB daar geen rapport over. Kennelijk is dat geen probleem, of staat de solidariteit dan niet onder druk. Het schrijft wel weer veel rapporten over intergenerationele herverdeling bij pensioenen. Het laat daarbij dan weer weg dat pensioenuitvoerders jaarlijks 6 miljard euro kosten, voornamelijk door salariskosten van vermogensbeheerders. Bovendien komen werkgevers hun juridisch bindende toezeggingen niet na. Jong en oud zijn beiden slachtoffer.

In 2013 publiceerde het CPB het rapport *Naar een prudent niveau van de overheidsschuld*. Het persbericht daarbij stelt dat de overheidsschuld sinds 2007 flink gestegen is. Dat is zo, maar wat ontbreekt is de reden: het redden van grote banken, oftewel het nationaliseren van private schulden. Het persbericht vervolgt: ‘Boven een bepaald niveau kan de schuld de rente

opstuwen en een belemmering vormen voor de economische groei.’ Dat kan. Wat ook kan is dat private schulden een probleem vormen. Sterker nog, dat *was* het probleem in 2007 en dat *is* het nog anno 2014. De private schulden in Nederland – met name hypotheekschulden – zijn extreem hoog, zowel internationaal als historisch. Het leidt tot inkomstenderving voor de overheid (rente-aftrek), recessie door vraaguitval, fragiele banken, faillissementen, restschulden, onder water staande huizen en huisuitzettingen. Daar wijdt het CPB geen rapport aan.

Er zijn nog meer voorbeelden voor de ideologische partijdigheid van het CPB. In een rapport uit 2013 getiteld *Een hoger toptarief in de inkomstenbelasting levert geen hogere belastingopbrengst op* stelt het CPB dat hogere topbelastingen leiden tot minder overheidsinkomsten. Topverdieners (bankiers, accountants, advocaten) zouden ofwel de belasting ontduiken, ofwel zouden minder gaan werken. De tweede aanname is betwistbaar: het staat niet vast dat dergelijke beroepsgroepen dan minder gaan werken. De eerste opmerking is juist, maar belastingontduiking kan geen reden zijn om de belasting te verlagen, enkel om deze beter te handhaven.

Ander voorbeeld. Econoom Kleinkrecht stelde in zijn afscheidsrede¹: ‘Helaas vertrouwde ons eigen CPB bij de doorrekening van partijprogramma’s in 2012 op de merites van soepeler ontslag: partijen die voor versoepeling van het ontslagrecht pleitten, kregen een ‘bonus’ toegerekend voor wat betreft de groei van de arbeidsproductiviteit.’ Of ontslag-

¹ A. Kleinkrecht (2013), afscheidsrede ‘Een Erfenis van Schumpeter’.

rechtversoepeling tot een hogere productiviteit leidt, is op zijn minst betwistbaar, zoals Kleinkecht aan-geeft.

Nog een voorbeeld. Volgens het CPB zou de invoering van de euro ons gemiddeld met een weekloon rijker hebben gemaakt. Ewald Engelen schreef hier het volgende over: 'Het is niet gebaseerd op eigen onderzoek, maar op onderzoek dat geïnitieerd is door de Europese Commissie. Dat onderzoek gebruikt data tot en met 2005 – dus voor de bankencrisis – en richt zich niet op Nederland. De CPB-conclusie is dan dat als de 5% ook voor Nederland geldt, dat overeenkomt met ongeveer één extra weekloon. Waarom is de conclusie hier niet, als het niet voor Nederland geldt, dan zijn er geen economische voordelen van de euro? De grens tussen wetenschap en wensdenken wordt hier zeer dicht genaderd².' Stel nu eens dat een buitenaards wezen de Nederlandse economie probeert te leren kennen door het lezen van CPB-rapporten. Dan zou het denken dat publieke schulden een groot probleem zijn en private schulden kennelijk niet. Dat het versoepelen van ontslagrecht wenselijk is. Dat belastingontduiking een goede reden is om de belasting te verlagen. Dat conclusies uit een rapport gebaseerd op data tot en met 2005 iets zegt over de eurocrisis in 2010. Dat arme mensen geld kosten – en dat rijke mensen dat vervelend vinden.

Kortom, het zou denken dat arme mensen, de overheid en inflexibele arbeidsmarkten de economische problemen zijn. Dat is op z'n best wetenschap gebaseerd op discutabele aannamen (in de letterlijke zin: aannamen waarover gediscussieerd kan en moet worden) en op zijn slechtst een ideologisch wereldbeeld dat zich voordoet als wetenschap.

TWEE MOGELIJKE REACTIES VAN DE SP OP HET CPB

De voorstellen van de SP zullen systematisch slechter beoordeeld worden door het CPB, die zich daarbij

immers baseert op een wereldbeeld dat de SP juist (deels) verwerpt. Dat levert slechte publiciteit op. Kranten, het *NOS Journaal* en bij praatprogramma's aanschuivende economen zullen het SP-beleid hekelen. Bankiers, internationale economische instellingen en buitenlandse beleggers zullen hun zorg uitspreken. Daarover wordt weer bericht door kranten. Dat alles geflankeerd door de onvermijdelijke opiniepeilingen, *GeenStijl*-berichten en columns. Binnen de kortste tijd zit de SP in de verdediging. Hetzelfde geldt overigens voor de Partij voor de Dieren die ook belang hecht aan iets waar het CPB geen oog voor heeft: het milieu. Hoe heeft de SP hierop nu te reageren? Er zijn twee manieren.

De eerste is om als een schaduwbokser mee te bewegen. De SP probeert dan haar voorstellen CPB-proof te maken. Idealiter worden daarbij geen concessies gedaan aan de eigen overtuigingen en daaruit voortvloeiende plannen, maar probeert de SP deze anders te formuleren of te prioriteren. Een hogere belasting op arbeid doet het bijvoorbeeld slecht bij het CPB, terwijl erfbelasting het wel goed zou moeten doen. Het CPB heeft een zeer goed rapport geschreven over de hoogte van de impliciete staatssteun aan banken³. Dat rechtvaardigt een bankbelasting, die de SP nu precies voorstaat. Dit heeft als groot voordeel dat de bovenbeschreven tegenwind opeens meewind wordt. De publicitaire winst is enorm en – leuk of niet – dat is politiek relevant. Het eerste nadeel is dat sommige voorstellen dan ingeslikt moeten worden, met name ontslagbescherming. Het tweede nadeel is dat de eigen politieke agenda afhankelijk wordt van het CPB. Als het CPB in een nieuwe rapport stelt dat bankbelasting niet goed is, dan kan het SP-voorstel weer de ijskast in.

Een tweede manier is om de eigen plannen zonder schroom en aanpassing voor te staan. Bij het waarschijnlijk negatieve oordeel van het CPB is het zaak om geen terugtrekkende bewegingen te maken, maar te staan voor de eigen voorstellen. Daar komt nog iets bij. De SP ontkomt er dan niet aan om de CPB-modellen te kritiseren. Wil die kritiek doeltreffend zijn, dan dient die kritiek scherp en inhoudsvol te zijn. Dan nog zal het

David Hollanders is als econoom verbonden aan de Tilburg University.

een *uphill battle* blijken, want er zijn nu eenmaal veel economen, journalisten, beleggers en politici die het met het CPB eens zijn. Het ideologische wereldbeeld van het CPB is immers het dominante wereldbeeld. Maar dat is – dunkt mij – ook precies de reden waarom de SP er is, om dat wereldbeeld onder kritiek te stellen. Dat betekent niet dat deze tweede reactie zaligmakend is, want door tegenwind met stormkracht kun je van het pad afgeblazen worden. In alle gevallen dient het pad evenwel helder te blijven.

² E. Engelen (2014), 'Zijn we door de euro echt een weksalaris rijker geworden?', in *De Correspondent*.

³ M. Bijlsma, J. Lukkezen, K. Marinova (2014), 'Metten van het too-big-to-fail financieringsvoordeel met de CDS spreads van kleine banken', CPB Discussion Paper 268.

WAT IS DE GEMEENTELIJKE REKENKAMER WAARD?

Tekst: Tijmen Lucie

De meningen zijn verdeeld over het functioneren van de gemeentelijke rekenkamer, zo blijkt uit een rondgang langs enkele SP-raadsleden. De een is zeer positief over de effectiviteit, de ander stelt juist vraagtekens bij de politieke relevantie, en een derde is wel te spreken over de kwaliteit, maar niet zo over de beperkte productie en lange duur van onderzoeken.

Een gemeentelijke rekenkamer kan een belangrijke ondersteunende rol bieden aan raadsleden bij hun controlerende en kaderstellende taken. Zij doet onderzoek naar de rechtmatigheid, doeltreffendheid en doelmatigheid* van het door de gemeente gevoerde bestuur. Sinds 2006 moet elke gemeente een rekenkamer of een rekenkamerfunctie hebben. Het belangrijkste verschil tussen beide is dat bij de laatste de gemeenteraad meer vrijheid heeft in de samenstelling. Zo is het bij een rekenkamerfunctie ook mogelijk dat raadsleden lid zijn. Over het algemeen functioneren de gemeentelijke rekenkamers goed, zo komt naar voren uit de evaluatie van het ministerie van Binnenlandse Zaken uit 2011. In 91,6 procent van de gemeenten is een rekenkamer actief. In 4,8 procent van de gemeenten is echter (tijdelijk) geen rekenkamer actief en in 3,6 procent van de gemeenten heeft de raad zelfs besloten om de rekenkamer maar helemaal af te schaffen (*Staat van de Rekenkamer*, 2013). Veelgehoorde argumenten voor het beëindigen van de rekenkamer zijn dat de aanbevelingen uit de rapporten onvoldoende aansluiten bij de praktijk van de gemeenten, dat de gemeenteraad geen invloed kan uitoefenen op de onderwerpkeuze vanwege de onafhankelijkheid van de rekenkamer, dat de rekenkamer geen noodzakelijk controle-instrument is en dat de gemeente zo klein is dat de raad een rekenkamer onnodig vindt.

foto Fons Strijbosch

Wim Somers is raadslid in Uden. Hij is woordvoerder financiën, milieu, veiligheid en openbare werken.

foto archief Hengelo

William van den Heuvel was van 2002 tot 2014 raadslid voor de SP in Hengelo. Hij was gedurende acht jaar lid van de gemeentelijke rekenkamer.

SP'ERS AAN HET WOORD

Spanning vroeg vier SP-raadsleden uit zowel kleinere als grotere gemeenten naar hun ervaringen met de lokale rekenkamer. Zijn zij wel te spreken over de kwaliteit en effectiviteit van hun rekenkamer en wat vinden zij van de bezuinigingen waar rekenkamers mee te maken hebben? Van de vier ondervraagde gemeenten hebben Hengelo (81 duizend inwoners), Nijmegen (169 duizend inwoners) en Rotterdam (620 duizend inwoners) allemaal een actieve rekenkamer. Alleen Uden (40 duizend inwoners) niet. De samenstelling van de rekenkamer verschilt nogal per gemeente. In Uden heeft de rekenkamercommissie een voorzitter en twee onderzoekers, in Hengelo drie raadsleden en drie externe leden, in Nijmegen drie externe leden en een secretaris, en in Rotterdam heeft de rekenkamer een directeur en tien medewerkers.

ZEER POSITIEF

Wim Somers uit Uden: 'De rekenkamer van Uden is al vier jaar inactief. Na het verschijnen van het rapport 'Sturen zonder handen', dat zeer kritisch was over het functioneren van

zowel raad als college, wilde het college het liefst het rapport naast zich neerleggen. Dankzij een motie van de SP, die een krappe meerderheid kreeg, zijn de aanbevelingen uit het rapport toch grotendeels overgenomen. Maar daarna heeft het presidium [het overleg van fractievoorzitters, red.] van de raad geen opdracht meer gegeven om onderzoek te doen. Daarom heeft de rekenkamer nu ook geen budget.' In de andere gemeenten is dit wel het geval, variërend van 70 duizend in Hengelo tot 254 duizend in Nijmegen, tot 1,5 miljoen euro in Rotterdam. Wim Somers is desalniettemin zeer positief over de rekenkamer: 'Dankzij het kritische rapport 'Sturen zonder handen' heeft Uden tot tweemaal toe de Kordes Award gewonnen voor de gemeente met de beste financiële verslaggeving van Nederland. Aan het begin was de rekenkamer wel wat afhankelijk, maar dat is snel veranderd.' Somers vindt dat de rekenkamer goed onderbouwd onderzoek leverde en ertoe heeft bijgedragen dat de raad beter is gaan functioneren. Ook omdat de raad de kritiek van de rekenkamer ter harte heeft genomen. Mocht de rekenkamer

* De gemeentelijke rekenkamer maakt onderscheid tussen doeltreffendheid en doelmatigheid. Doeltreffendheid betreft de vraag of de doelen van het gemeentebestuur daadwerkelijk zijn behaald. Doelmatigheid betreft de vraag of deze doelen ook met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen zijn gerealiseerd.

foto archief Nijmegen

Hans van Hooft is fractievoorzitter van de SP in Nijmegen. Hij is o.a. woordvoerder Grondbeleid, Financiën, Werk en Economie en Inkomsten.

in Uden weer actief worden, dan wil hij niet dat er op het budget bezuinigd wordt, 'want haar effectiviteit is voldoende bewezen'. Somers denkt ook dat de gemeente met een rekenkamer goedkoper uit kan zijn, want zij kan werk uit handen nemen van een dure accountant bij de verplichte controle van de jaarrekening. 'Bovendien kan de rekenkamer daar ook een positieve sturende rol in hebben.'

GEEN POLITIEK VERVOLG

Hans van Hooft uit Nijmegen heeft meer kritiek op de rekenkamer. Positief vindt hij dat de rekenkamer grondig onderzoek doet en voortvarend aan de slag gaat met actuele vragen uit de raad. Van Hooft is echter minder te spreken over de relevantie van de onderwerpen die in de rapporten en onderzoeken aan bod komen. Hij plaatst ook wel enige vraagtekens bij de effectiviteit van de rekenkamer: 'De onderwerpen zijn politiek gezien niet zo interessant.' Om deze reden mag er wat hem betreft ook bezuinigd worden op de rekenkamer: 'Veel onderzoek uit het jaarlijkse onderzoeksplan heeft vaak

foto Sander van Oorspronk

Leo de Kleijn is fractievoorzitter van de SP in Rotterdam. Hij is woordvoerder Veiligheid, Organisatie en Financiën en Gebieden.

geen politiek vervolg.' Volgens hem ben je voor onafhankelijk onderzoek met een andere partij niet duurder uit, want de rekenkamer huurt zelf ook externen in als zij onvoldoende capaciteit heeft. 'Per saldo bespaar je dus geld met een bezuiniging.' Van Hooft pleit dan ook voor een kleinere rekenkamer, die zich met politiek relevant onderzoek bezighoudt.

BUDGET WEL WAARD

William van den Heuvel uit Hengelo, die zelf acht jaar deel uitmaakte van de gemeentelijke rekenkamer, heeft ook gemengde gevoelens bij de rekenkamer: 'Het onderzoek 'Kwaliteit kredietvoorstellen in Hengelo' leverde goede aanbevelingen op ter verbetering van de kredietvoorstellen', maar over de productie en lange duur van onderzoeken is hij minder te spreken. 'De rekenkamer functioneerde tot een paar jaar terug matig met lage productie en lange doorlooptijden van onderzoeken. Sinds een herstart in 2012 gaat het wat beter en krijgen de onderzoeken ook meer aandacht van de politiek.' Van den Heuvel vindt echter niet dat er bezuinigd kan worden op de rekenkamer: 'Het budget

is zo laag dat de rekenkamer nog net draaiende gehouden kan worden. De vraag wordt dan of de rekenkamer helemaal wegbezuinigd moet worden. Met het functioneren tot 2012 zou ik die vraag met ja beantwoorden. Sindsdien gaat het echter beter en als dit zo blijft, dan vind ik dat de rekenkamer haar budget nog wel waard is.'

TEGENWICHT

Ook Leo de Kleijn uit Rotterdam is tegen bezuinigingen op de gemeentelijke rekenkamer. In zijn ogen is de rekenkamer zeker in een grote gemeente als Rotterdam essentieel om als raad voldoende tegenwicht te kunnen bieden tegen college en bestuur. Hij heeft in het algemeen ook goede ervaringen met de rekenkamer. 'Rekenkamerrapporten, bijvoorbeeld een jaar of twee geleden over Stads-toezicht, brengen veel informatie en materiaal op tafel die van fors belang zijn voor de raad om het college te controleren.' Wel vindt hij dat de directeur van de rekenkamer af en toe de neiging heeft om te politieke conclusies te trekken. Maar al met al is hij tevreden over de kwaliteit en effectiviteit van de rekenkamer.

BEHOUD GEMEENTELIJKE REKENKAMER

De vier raadsleden hebben dus meer of minder bedenkingen bij hun rekenkamer, maar hoewel met name Van Hooft erg kritisch is, wil geen van hen van de gemeentelijke rekenkamer af. Zij zien de rekenkamer als een belangrijk instrument om hun controlerende taak te kunnen uitoefenen. Het merendeel vindt bezuinigen daarom geen goed idee.

GEMEENTELIJKE FINANCIËN: WAT MOET IK DAAR ALS RAADSLID MEE?

Tekst Willam van den Heuvel

Voor nieuwe raadsleden is het vaak lastig om wijs te worden uit de gemeentelijke begroting en jaarrekening. Om niet te verzanden in details is het het beste om eerst de algemene financiële toestand van de gemeente te bestuderen. Vanuit dit brede inzicht kunnen de financiële gevolgen van individuele voorstellen beter worden beoordeeld en in een breder kader worden geplaatst.

Een begroting of jaarrekening gaat in de eerste plaats over het beleid van de gemeente en het behalen van maatschappelijke doelen. Het is daarom zaak dat er bij politiek belangrijke onderwerpen niet alleen door een financieel specialist of met een financiële bril naar de begroting wordt gekeken. Iemand met beleidsinhoudelijke kennis zou ook naar de voor het onderwerp relevante programmaonderdelen moeten kijken en naar de reserves, risico's en kredieten die ermee te maken hebben. Zo iemand kan bijvoorbeeld beter beoordelen of de doelstellingen van een reserve nog actueel zijn en of er geen risico's onbenoemd zijn gebleven.

FINANCIËLE RISICO'S VAAK ONDERSCHAT

Het is in deze tijd van groot belang om te begrijpen hoe gezond de financiële toestand van de gemeente is. In het ideale geval zou dit uit de risicoparagraaf moeten blijken. Uit de ervaringen bij gemeenten waar het mis is gegaan, blijkt echter dat de risico's vaak worden onderschat. Het is daarom goed om inzicht te hebben in de balans van de gemeente. Hoe hoog zijn de schulden in verhouding tot de totale begroting en wat staat daar aan zekerheden tegenover? Onderzoek daarbij ook hoe de schulden en het eigen vermogen van de gemeente zich in de loop van de tijd hebben ontwikkeld en hoe groot het vrij besteedbare deel van de begroting is.

ARTIKEL 12-GEMEENTE

Een gemeente met een artikel 12-status is een Nederlandse gemeente die onder financieel toezicht is gesteld door het Rijk vanwege een structureel slechte financiële situatie. Deze gemeenten krijgen van de rijksoverheid extra geld in ruil voor streng financieel toezicht. Op dit moment hebben de gemeenten Loppersum en Ten Boer in Groningen en Millingen aan de Rijn in Gelderland een artikel 12-status.

TE HOGE INSCHATTING GRONDWAARDE

Bij organisaties met financiële problemen bestaat vaak de neiging om de waarde van de bezittingen te rooskleurig voor te stellen, om zo op papier tot een positief eigen vermogen te komen. Voor gemeenten met een actief grondbeleid speelt dit vooral bij de waardering van de gronden die in het bezit zijn van het grondbedrijf. Een gemeente zou duidelijk inzicht moeten verschaffen in de financiële positie van het bedrijf, met name in de verkoopprognoses en de verwachte grondprijzen waarmee gerekend wordt. Een raad mag nooit accepteren dat dergelijke informatie niet wordt verstrekt. Op basis van deze cijfers kan gecontroleerd worden of de prognoses in de afgelopen jaren zijn uitgekomen. Als het ieder jaar tegenvalt, dan wordt de grondwaarde waarschijnlijk te hoog gewaardeerd. Dit kan aanleiding zijn om een nader onderzoek te vragen of om risicobeperkende maatregelen voor te stellen.

NIET NODELOOS GELD OPPOTTEN

Tegenover de gemeenten die door hun grondbedrijf in de problemen zijn gekomen, staan gemeenten die nodeeloos geld oppotten. Het kan daarom lonen om bij de reserves en voorzieningen na te gaan of er wel een duidelijk doel en bijbehorend bestedingsplan voorhanden zijn. Als dit niet het geval is, of als er te veel geld in reserve zit, dan kan dit geld voor een ander doel worden ingezet.

Ook de kredietstaat, een verplicht onderdeel van het jaarverslag, kan worden doorzocht op overbodig geworden kredieten.

Als deze zoektocht wat oplevert, dan is het handig om deze informatie achter de hand te houden, zodat het als dekking kan worden gebruikt wanneer je met voorstellen komt die geld kosten. De kans dat het voorstel wordt aangenomen wordt dan een stuk groter.

BUDGETTEN OORMERKEN

Bij de jaarrekening en de tussentijdse rapportages gaat de aandacht meestal uit naar tegenvallers en kredietoverschrijdingen. Er moet echter ook kritisch gekeken worden naar meevallers en niet benutte kredieten. Deze kunnen veroorzaakt zijn doordat door de raad genomen beslissingen niet of onvolledig worden uitgevoerd. Als er bijvoorbeeld geld over zou blijven bij de bijzondere bijstand, dan zou dit kunnen komen doordat de gemeente te streng is bij de beoordeling van aanvragen of doordat bijstandsgerechtigden onbekend zijn met de rechten die ze hebben. In dat geval zouden we als SP moeten bepleiten om dit geld alsnog voor het bestemde doel in te zetten.

DE BURGEROORLOG IN OEKRAÏNE EN HET FALEN VAN DE INTERNATIONALE POLITIEK

Tekst en foto Tiny Kox

In de loop van 2014 ontbrandt een burgeroorlog in Oekraïne, die naast 3.000 doden, 6.000 gewonden en een miljoen vluchtelingen, ook de verhoudingen tussen Rusland enerzijds en de Europese Unie en Amerika anderzijds op scherp stelt. Vijftig jaar na de val van de Berlijnse Muur staan beide blokken weer als tegenstanders tegenover elkaar en loopt Europa gevaarlijk langs politieke, economische en militaire afgronden. SP-senator Tiny Kox, actief in de Raad van Europa, was er deels getuige van en doet verslag.

Als op 25 mei Petro Porosjenko tot nieuwe president van Oekraïne wordt gekozen, is de verwachting dat hij wellicht een einde aan de burgeroorlog in zijn land zal kunnen maken. Als een van de schatrijke oligarchen van het land heeft hij eerder in meerdere regeringen gediend. Verwacht wordt dat hij met de opstandelingen in de oostelijke provincies tot een vergelijk zal kunnen komen, en ook met hun bondgenoten in Rusland. Daags na Porosjenko's verkiezing spreek ik, als fractievoorzitter van Verenigd Europees Links in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, in Moskou met Sergey Naryshkin. Hij is voorzitter van het Russische parlement, de Doema, en vertrouweling van president Poetin. Het conflict in Oekraïne heeft de verhoudingen tussen Rusland en Europa zwaar vertroebeld. Naryshkin zelf is in Europa en Amerika tot persona non

De opstand op het Maidanplein kostte meer dan honderd levens, de burgeroorlog meer dan 3000.

grata verklaard. En vanwege de annexatie eerder dit jaar van de Krim door Rusland is aan de Russische delegatie in de Raad van Europa het stemrecht in de assemblee ontnomen. Daarop schortten de Russen hun activiteiten in de assemblee op. En daarmee dreigt een van de laatste resterende pan-Europese diplomatieke platforms verloren te gaan. Hoe minder er wordt gepraat, hoe groter de dreiging wordt. Daarom ben ik met medeweten van mijn vier collega-

fractievoorzitters uit de Parlementaire Assemblee eind mei in Moskou om te kijken hoe de vlag erbij hangt.

DISCUSSIE OVER DE KRIM

De parlamentsvoorzitter vertelt me redelijk positief te zijn over de nieuwgekozen machthebber in Kiev, ook al hebben de inwoners van de oostelijke provincies voor een groot deel niet kunnen meestemmen. En ook al blijft hij de eerdere afzetting van Porosjenko's voorganger Janoekovitsj betitelen als een ongrondwettige staatsgreep, die geleid werd door de rechts-extremisten van de Rechtse Sector en Svoboda. Naryshkin geeft me wel te verstaan dat de toetreding van de Krim tot de Russische Federatie voor de Russen onomkeerbaar is. Naar zijn mening is, bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, de Krim tegen

Doema-voorzitter Naryshkin: 'De Oekraïense regering schendt haar eigen rechtsorde door burgers te bombarderen. Waarom is daar in het Westen geen aandacht voor?'

de wil van haar inwoners bij een onafhankelijk Oekraïne gevoegd en wordt nu deze historische blunder hersteld. Ik zeg dat ik de redenering begrijp maar de conclusie niet deel. De huidige Russische regering is rechtsopvolger van de Sovjet-Unie en dus ook verantwoordelijk voor wat in 1991 met de Krim is gebeurd. Het op de Krim georganiseerde referendum en de daarop volgende aansluiting bij Rusland zijn in strijd met nationaal en internationaal recht, volgens de erkende juridische deskundigen van de Raad van Europa. Daar zal Rusland de gevolgen van moeten dragen.

Meer eens zijn we het over de opstandige regio's in Oost-Oekraïne. Ook zij hebben in de weken voor onze ontmoeting in Moskou hun referenda georganiseerd, waarin een grote meerderheid voor onafhankelijkheid heeft gestemd. Naryshkin ziet daarin echter geen reden om over aansluiting van deze regio's bij Rusland te praten. Rusland zal ook geen pogingen doen om in het gebied van Donetsk en Loehansk met militair ingrijpen de orde te herstellen, verzekert hij me. Maar er moet ook een einde komen aan het militair geweld van het Oekraïense leger en de rechts-radicalen privé-milities in het oosten van het land, waar een humanitaire catastrofe plaatsvindt. Verwijten dat Rusland te veel troepen aan de Oekraïense grens heeft, wijst hij af: 'Ze zijn in ieder geval op ons eigen grondgebied, iets wat je van de Amerikaanse troepen doorgaans niet kan zeggen', voegt hij er ietwat cynisch aan toe. Hij bepleit, in navolging van president Poetin, rechtstreekse onderhandelingen met de opstandelingen om naar een vergelijk te zoeken. En hij wijst me erop dat de regering van Oekraïne haar eigen rechtsorde schendt door eigen burgers te bombarderen, de media te muilkorven, fascistische partijen in de regering te handhaven en oppositiepartijen te verbieden. Hoe komt het dat in het Westen daar geen aandacht voor is? Ik zeg dat ik zijn woorden zal overbrengen naar mijn collega's in de parlementaire assemblee van de Raad van Europa en nodig hem uit tot verder overleg met het presidium van de assemblee. Naryshkin reageert positief en laat dat zelfs daags na mijn bezoek via een open brief in de Russische media weten.

MEER DAN EEN MILJOEN VLUCHTELINGEN

Als een maand later president Porosjenko naar Straatsburg komt om daar zijn allereerste grote internationale toespraak af te leveren in de parlementaire assemblee, is de oorlog verder ontbrand. Toch spreekt hij geruststellende woorden over de militaire confrontatie. Hij legt uit dat hij naar herstel van de vrede zoekt en bereid is na te gaan hoe de autonomie van de regio's in zijn land versterkt kan worden. Ik wens hem tijdens de lunch met hem en mijn collega-fractievoorzitters veel sterkte met het waarmaken van zijn plannen. Dat helpt niet echt. Kort na Porosjenko's bezoek aan Straatsburg escaleert het conflict verder. Het leger bombardeert Loehansk en Donetsk en de rebellen tonen weinig genade voor Oekraïense soldaten of internationale waarnemers van de OVSE. Over en weer worden oorlogsmisdaden begaan, zo zal Amnesty International later documenteren. Frontlijnen

golven op en neer en jagen steeds meer inwoners op de vlucht. De Verenigde Naties tellen er op een gegeven moment meer dan een miljoen, in Oekraïne en ook in Rusland. Ook internationaal is er sprake van oplopende dreiging. Over en weer worden steeds hardere economische en persoonlijke sancties afgekondigd. De VS, NAVO, EU en Rusland verwijten elkaar in bittere woorden verantwoordelijk te zijn voor de burgeroorlog en de oplopende internationale spanningen. Elk moment kan de vuurhaard overslaan, schrijven analisten. Naar Moldavië bijvoorbeeld. Of zelfs naar de Baltische staten, met grote Russische minderheden.

DE TRAGEDIE VAN MH17

Dan wordt het 17 juli. Ik loop die dag, samen met Emile Roemer en mijn oud-collega uit de Eerste Kamer Kees

Slager, door de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog in West-Vlaanderen. Dan komt het bericht dat MH17 boven Oekraïne is neergestort, waarschijnlijk door een aanval van buiten. Aan boord 298 mensen, onder wie bijna 200 Nederlanders. In de media wordt ogenblikkelijk gespeculeerd over de daders. Rusland, Oekraïne en de rebellen in het oosten wijzen beschuldigend naar elkaar. Als ik de volgende dag een reactie op de radio mag geven vanwege mijn bekendheid met Oekraïne en Rusland, vraag ik om terughoudendheid. Ik zeg de opvatting van de Nederlandse regering te delen dat het terugbrengen van de slachtoffers en het uitvoeren van onderzoek naar de oorzaken prioriteit horen te hebben. Nog meer olie op het vuur gooien is in niemands belang. Het is al erg genoeg dat nu ineens 200 landgenoten slachtoffer lijken te zijn geworden van een oorlog die er nooit had mogen komen als politici beter hun verstand hadden gebruikt.

‘Nederland verkeert in shock, de wereld leeft mee – maar de burgeroorlog gaat door.’

Beelden uit het rampgebied doen vermoeden dat repatriëring van slachtoffers een probleem kan worden. Het vliegtuig is midden in het oorlogsgebied neergekomen. Ik neem contact op met de secretaris-generaal van de Raad van Europa en de president van de assemblee om hun invloed aan te wenden voor een spoedige repatriëring van alle slachtoffers. Dat vraag ik ook aan mijn contacten in het Russische en Oekraïense parlement. Iedereen zegt toe zijn best te zullen doen en daar ben ik dankbaar voor. Ondertussen zie ik tendentieuze berichtgeving over zogenaamd gesol met lichamen en eigendommen van passagiers. Dat beïnvloedt zelfs minister Timmermans als hij in de Veiligheidsraad – naar later blijkt ten onrechte –

schande spreekt over onwaardig gedrag van Oekraïense hulpverleners, in een overigens indrukwekkende toespraak tot de wereldgemeenschap. Nederland verkeert in shock, de wereld leeft mee – maar de burgeroorlog gaat door.

NAVO-LIDMAATSCHAP VOOR OEKRAÏNE?

Enkele dagen later teken ik met Emile Roemer namens onze fracties in de Tweede en Eerste Kamer het condoleanceregister op het ministerie van Justitie. Weer enkele dagen later zijn we beiden op vliegbasis Eindhoven, samen met koning en koningin, de regering, collega's uit de Staten-Generaal en een duizendtal diepbedroefde nabestaanden, om de gerepatrieerde slachtoffers waardig te ontvangen. Die dag is door de regering tot nationale rouwdag uitgeroepen – en zo wordt hij ook in het hele land en zelfs internationaal beleefd. Een moment van beschaving in een steeds bruter wordende wereld. Ik krijg condoleancebetuigingen uit Straatsburg, Kiev en Moskou. Maar de oorlog gaat door.

Eind augustus lijkt de toestand in Oekraïne steeds uitzichtlozer en niemand spreekt meer over een bestand. Het leger, aanvankelijk in de aanval, verliest terrein op de rebellen – volgens velen omdat die illegaal door Rusland bewapend zouden worden. Rusland ontkent, zoals steeds in dit conflict, dat het de rebellen daadwerkelijk steunt. Met name de Amerikanen beweren bewijzen te hebben voor Russische militaire aanwezigheid. Er wordt gesproken over Westerse wapensteun. Sancties worden verzaamd. NAVO-chef Rasmussen roept op om Oekraïne tot het Noord-Atlantische militaire bondgenootschap toe te laten. Dat gebeurt kennelijk in goed overleg, want als Rasmussen zijn oproep doet, komt de regering in Kiev met een wetsvoorstel om de ongebonden status, die het land sinds zijn onafhankelijkheid heeft, op te heffen om toetreding tot de NAVO en de EU mogelijk te maken. Op de NAVO-top in Wales begin september zal president Porosjenko speciale gast van het

‘De Koude Oorlog is op zo'n moment weer helemaal terug.’

bondgenootschap zijn. In Moskou wordt er met lede ogen naar gekeken. Er groeit een afgrond van wantrouwen tussen de blokken, die elkaar tot voor kort partners noemden. We leven weer in een gevaarlijke wereld.

Terwijl de NAVO-top de berichtgeving beheerst en de oorlog verder gaat, tref ik begin september voor de derde keer deze zomer de voorzitter van de Russische Doema. Dit keer in Parijs, waar hij nu de officiële gast is van het presidium van de parlementaire assemblee. Deze ontmoeting is mogelijk, omdat Frankrijk de officiële zetel van de Raad van Europa is en daarom alle genodigden moet toelaten. Het gesprek is voldoende opbouwend om mee door te gaan. Naryshkin stelt voor om elkaar snel weer ergens te treffen, in Moskou of elders. We gaan in goede sfeer uiteen. Van goede sfeer is weinig sprake in de verschillende commissievergaderingen met collega's uit de lidstaten van de Raad van Europa in de rest van de week. Oekraïne beheerst de agenda's. Met name uit Scandinavische, Baltische en Kaukasische lidstaten worden door parlementariërs keiharde woorden over Rusland gesproken. Als ik mijn zorgen uit over de burgeroorlog in Oekraïne, wordt me door collega's uit Estland en Georgië toegebeten dat er geen sprake is van een burgeroorlog maar van een regelrechte oorlog tussen Europa en Rusland, op Oekraïens grondgebied. De Koude Oorlog is op zo'n moment weer helemaal terug.

HOOP OP EEN DUURZAAM STAAKT-HET-VUREN

Veel beter is het bericht aan het einde van die week. Dan horen we dat de presidenten Porosjenko en Poetin het erover eens zijn geworden dat er snel een staakt-het-vuren moet komen in Oost-Oekraïne. Terwijl sommige collega's in de Raad van Europa verbitterd spreken over een nieuwe truc van Poetin, stel ik voor tenminste even blij te zijn dat het geweld in het verscheurde land gaat stoppen, na 3.000 doden en 6.000 gewonden en

een miljoen mensen op de vlucht. Later die dag wordt meer duidelijk over de afspraken die in de Wit-Russische hoofdstad Minsk zijn gemaakt tussen vertegenwoordigers van de Oekraïense regering en de oostelijke opstandelingen, onder toezicht van de OVSE. Die heeft haar Zwitserse topdiplomaat Heidi Tagliavini met die ingewikkelde klus belast.

Na enkele spannende dagen lijkt het bestand te houden. Meer punten uit het door de OVSE bemiddelde akkoord van Minsk worden bekend. De Oekraïense regering heeft toegezegd meer autonomie aan de regio's te willen geven, terwijl de opstandige provincies hun eis om geheel onafhankelijk van Oekraïne te worden, gematigd hebben. Over en weer worden gevangenen uitgeruild en hulpgoederen kunnen naar de belegerde gebieden in het oosten om daar de humanitaire catastrofe na maanden van oorlog aan te pakken. De secretaris-generaal van de Raad van Europa bezoekt Kiev en Moskou om de diplomatie weer nieuwe kansen te geven. De NAVO ziet alsnog af van het beloven van een lidmaatschap aan Oekraïne en ook de Europese Unie zwijgt over toetreding van het land tot de Unie. Dat wordt ook in Moskou waargenomen. Heel aarzelend ontspant de wereld zich. Niemand weet of dat duurzaam is.

Dan is mijn parlementaire zomer voorbij. De vergaderingen van de Eerste Kamer worden hervat, in aanwezigheid van premier Rutte, met de herdenking van de slachtoffers van MH17 en in het bijzonder mijn collega van de PvdA, Willem Witteveen. Op de dag van de herdenking bevestigt de Nederlandse Onderzoeksraad dat MH17 van buiten is getroffen door projectielen. Wie daarvoor verantwoordelijk is, moet nog blijken. Dat de totale verantwoordelijkheid voor het gierend uit de hand lopen van het Oekraïense conflict ligt bij tal van politici, die liever pyromaan dan brandweerman speelden dit jaar, dát staat voor mij ondertussen wel vast. En dat voelt slecht.

EEN BASISINKOMEN VOOR IEDEREEN: SYMPATHIEK IDEE OF VERWERPELIJK VOORSTEL?

INTERVIEW MET SP-TWEEDE KAMERLID PAUL ULENBELT

Tekst: Hans van Heijningen en Peter Sas

De roep om de invoering van een basisinkomen, zowel in Nederland als daarbuiten, wint aan populariteit. Dat lijkt logisch gezien het groeiend aantal mensen dat blijvend buiten het arbeidsproces komt te staan. Iedereen een vast bedrag per maand, geen gezeur meer met het UWV dat jou dwingt te solliciteren terwijl er geen werk is, en geen gedoe meer met de bijstand. Maar wie zich meer in het idee van het basisinkomen verdiept, komt erachter dat daar grote bezwaren aan kleven.

› **Een basisinkomen voor iedereen, een sympathiek idee toch?**

‘Ik begrijp heel goed waarom het idee van een basisinkomen zoveel mensen aanspreekt. Door de economische crisis is de werkloosheid ontzettend toegenomen. En veel van de mensen die hun baan hebben verloren, maken weinig kans meer op de arbeidsmarkt. Moet je al deze mensen opjagen en dwingen om 30 sollicitaties per maand te doen? Een basisinkomen voor iedereen lijkt tegen die achtergrond een sympathieke oplossing. Je hoeft er niets voor te doen, je krijgt het zo in de schoot geworpen.

Maar als je er beter over nadenkt en kijkt naar de praktische gevolgen ervan, kom je tot de conclusie dat het basisinkomen een valkuil is.’

› **Leg dat eens uit?**

‘Laten we eerst eens kijken naar de geschiedenis van het basisinkomen. Dan zie je dat het vooral een liberaal idee is. In Nederland is het in de jaren 80 in Den Haag op de politieke agenda gezet door niemand minder dan Gerrit Zalm. Ook D66-voorman Hans Wijers was een warm pleit-

bezorger van het basisinkomen. De werkloosheid lag in die jaren nog wat hoger dan nu het geval is. Ook toen werd er vaak geroepen dat ons stelsel van sociale zekerheid onhoudbaar was geworden. Als we al het geld dat we aan sociale zekerheid besteden op één hoop gooien en dat delen door het aantal mensen in Nederland, dan krijgt iedereen z'n deel, zo was het idee. Dat basisinkomen zou in de praktijk neerkomen op een paar honderd euro in de maand. Vervolgens zouden we het hele stelsel van sociale zekerheid kunnen afschaffen: de WW, WAO, bijstand, AOW, studiefinanciering, huurtoeslagen, zorgtoeslagen, noem maar op. Er zit dus een liberale filosofie achter het basisinkomen: ieder z'n deel, dan ben jij van de overheid af en is de overheid van jou af. Je mag, maar je hoeft niet meer te solliciteren. Je zoekt het maar uit met dat basisbedrag. En we zijn in één klap van de hele bureaucratie af.’

Er zit een liberale filosofie achter het basisinkomen: ieder z'n deel, dan ben jij van de overheid af en is de overheid van jou af'

› **Niet iedereen blij dus?**

‘Het basisinkomen gaat uit van het idee dat er nou eenmaal een categorie mensen is die niet mee kan komen in de samenleving, de ‘nuttelozen’ of de ‘onrendabelen’, zoals Marcel van Dam ze noemt. Die krijgen dan de minimale middelen van bestaan en worden zo afgeschreven, terwijl de rest van de bevolking vrolijk verder gaat. Ik vind dat wij als socialisten niet zo met mensen om mogen gaan. Het idee van het basisinkomen past perfect bij het liberale idee van een minimale

overheid, een nachtwakersstaat. Mensen worden afgescheept met een schijntje en vervolgens aan hun lot overgelaten. Als je trouwens de bureaucratie af wil schaffen, dan zijn er veel minder dramatische maatregelen denkbaar waarmee je de regelgeving in de sociale zekerheid drastisch kunt versimpelen. Bijvoorbeeld door de gegevens van de Belastingdienst te koppelen aan die van uitkeringsinstanties, zodat er automatisch berekend kan worden wie er recht heeft op bijzondere bijstand, kinderbijslag enzovoort. Daar hoeft je echt geen basisinkomen voor in te voeren.’

› **Maar er zijn toch ook socialisten geweest die voor het idee van het basisinkomen hebben gepleit?**

‘Zeker, begin 20ste eeuw is het idee naar voren gebracht door zowel liberalen als socialisten. Socialisten deden dat vooral vanuit het idee dat

we aan iedereen bestaanszekerheid moesten kunnen bieden. In die tijd was er helemaal nog geen sociale zekerheid. De situatie nu is echter heel anders. Door decennialange arbeidersstrijd heeft de vakbeweging een prachtig systeem van sociale zekerheid bevochten, waar wij als socialisten trots op moeten zijn en pal voor moeten staan. De invoering van een basisinkomen zou funest zijn voor dat systeem van sociale zekerheid. Je ziet dan ook dat in de loop van de 20ste eeuw, als de verzorgingsstaat stapje

voor stapje vorm krijgt, de socialisten en de vakbeweging afstand nemen van het idee van het basisinkomen. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg het idee van het basisinkomen een heel negatieve betekenis, omdat Nederland opgebouwd moest worden en er genoeg werk was. Dat mensen zomaar een basisinkomen in de schoot geworpen zouden krijgen, paste niet in de tijdsgeschiedenis. Pas eind jaren 70 maakt het idee van het basisinkomen weer een comeback, vooral onder invloed van het neoliberalisme. Rechtse economen als Milton Friedman pleitten voor het afschaffen van alle regels die het vrije spel van kapitaal en de vrije markt in de weg zouden staan. Met de invoering van het basisinkomen zouden alle regels rond de sociale zekerheid in één klap afgeschaft kunnen worden. Friedman zelf was dan ook een groot voorstander van een basisinkomen. Via die lijnen kwam het idee bij mensen als Gerrit Zalm en Hans Wijers terecht. In de Paarse kabinetten werd er serieus nagedacht over de invoering van het basisinkomen. En dat zou ook echt gebeurd zijn als de vakbonden en de PvdA niet dwars waren gaan liggen. In het kabinet werd het geblokkeerd door PvdA-minister Melkert. PvdA en de vakbonden zagen de bui al hangen: een basisinkomen zou het einde betekenen van de sociale zekerheid.'

› **Een basisinkomen garandeert dus geen bestaanszekerheid?**

'Nou, bestaanszekerheid voor iedereen... Het is echt een illusie om te denken dat je dat met een basisinkomen kunt bereiken. Want hoe hoog moet dat basisinkomen dan worden? Dat is echt een dodelijke vraag voor de voorstanders van dit idee. Volgens de meest riante berekeningen kan een basisinkomen hoogstens 700 euro per maand bedragen. Dat bedrag ligt in ons land dus onder de armoedegrens. Het armoedeprobleem zul je met een basisinkomen dus niet oplossen. Zelfs niet als je dat zou kunnen verhogen tot 1.000 euro per maand. Maar stel je even voor dat het wel mogelijk zou zijn om het basisinkomen op 1.800 euro per maand te zetten. Wie gaat er dan nog aan het werk? Wie gaat dan al het werk doen dat gedaan moet worden om de samenleving draaiende te houden? Als ik maandelijks zomaar 1.800 euro zou krijgen, dan zou ik

Een basisinkomen voor iedereen lijkt een sympathieke oplossing, maar er kleven grote bezwaren aan.

'Werkende mensen hebben recht op een groter deel van 'de taart', maar daar is klassenstrijd voor nodig. Als iedereen een basisinkomen krijgt, dan kun je dat wel vergeten'

mijn tuin niet meer uitkomen! En wanneer een belangrijk motief om te gaan werken verdwijnt, zal ook de koopkracht drastisch afnemen. Dat zou funest zijn voor de economie. Ook de belastinginkomsten zouden kelderen en daarmee zou een basisinkomen waar je normaal van kunt leven, simpelweg onbetaalbaar worden. Het idee van een hoog basisinkomen haalt zichzelf onderuit. Dat was ook de conclusie die D66 in de jaren 80 trok. Zij hebben er toen zelfs een heel congres aan gewijd, maar uiteindelijk hebben ze het niet aangedurfd, omdat de 'economische gedragseffecten' van een basisinkomen onzeker zouden zijn. Het idee van het basisinkomen werkt alleen als het te weinig is om van te kunnen leven en je daarnaast moet werken. De mensen die echt niet kunnen werken hebben er dus niks

aan. Die laat je juist dieper in de armoede wegzinken.'

› **Wat moeten we dan doen om mensen uit de armoede te trekken?**

'Als SP'ers hebben we daar duidelijke ideeën over. Als je mensen uit de armoede wilt halen, dan moet je het minimumloon verhogen, de bijstandsuitkering verhogen, het werk beter verdelen, bijvoorbeeld door goede VUT-regelingen, waardoor oud plaats kan maken voor jong. De overheid moet door middel van gerichte investeringen meer werkgelegenheid creëren. En het geld is er, althans als we wat slimmer belastingen. Uit een recent WRR-rapport blijkt dat 1 procent van de Nederlanders 25 procent van het totale vermogen bezit, een bedrag van 275 miljard euro! Met 10 procent van dat kapitaal kun je alle problemen in de sociale zekerheid,

foto Bas Storfelsen

Paul Ulenbelt is woordvoerder Sociale Zaken voor de SP in de Tweede Kamer.

Als je mensen uit de armoede wilt halen, dan moet je het minimumloon verhogen, de bijstandsuitkering verhogen, het werk beter verdelen

rond armoede, studiefinanciering en eigen risico in de zorg in één klap oplossen.

Dat is tenminste een solidaire oplossing. Of kijk naar wat de SP in Amsterdam doet, nu we daar in het gemeentebestuur zitten. Daar zegt de SP: we gaan de mensen in de bijstand niet met behoud van uitkering laten we werken, nee, we gaan ze een echte baan geven en het minimumloon betalen. Zo geven we mensen weer een kans op de arbeidsmarkt. We zetten de mensen aan het werk in maatschappelijk nuttige banen en houden zo ook de voorzieningen in stand. Er komen weer conciërges op scholen, begeleiders op busjes in leerlingenvervoer, activiteitenbegeleiders in de ouderenzorg, hulp bij sportverenigingen, bij de kinderboerderij, de dierenambulance, noem maar op. En de mensen die zo aan het werk gaan, krijgen weer een gevoel van eigenwaarde, zelfvertrouwen. Dat is een veel betere oplossing dan een basisinkomen, waarbij je zegt 'Hier heb je 700 euro en zoek het verder maar uit.'

› Het basisinkomen past dus niet in bij het mensbeeld van de SP?

'Als socialisten gaan we uit van het principe dat je een samenleving met z'n allen opbouwt. Iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan en daarom moet de overheid garant staan voor goede sociale voorzieningen. Daartegenover staat dat iedereen ook de plicht heeft om naar vermogen bij te dragen aan de samenleving. Je werk is niet alleen een bron van privé-inkomsten, het is ook jouw bijdrage aan de samenleving. En daar ontlenen mensen een deel van hun trots en eigenwaarde aan. En als je

echt niet kunt werken, oké, dan zorgen we er met z'n allen voor dat je toch een menswaardig bestaan kunt leiden. Omdat de bijstand nu te laag ligt, knokt de SP voor een hogere uitkering. Maar bijdragen aan de samenleving is altijd beter dan thuiszitten. Dat mis ik in het idee van het basisinkomen. Het zet de mensen die niet kunnen meekomen, genadeloos aan de kant. Dat moeten socialisten niet willen. Sommige linkse voorstanders van het basisinkomen lijken wel eens een recht op luiheid te bepleiten, het recht op niet meedoen. Maar dat hoort wat mij betreft niet bij de socialistische ideologie.'

› En het idee van het basisinkomen als een kwestie van eerlijk delen.

Hoe denk jij daarover?

'Ik begrijp dat liberalen dit zien als 'eerlijk delen', maar vanuit een socialistisch perspectief is er weinig eerlijks aan. Iedereen komt in aanmerking voor een basisinkomen, ook de koning en ook de miljonairs, waardoor er van verkleinen van

inkomensverschillen geen sprake is. Wat ons betreft is dat het tegendeel van eerlijk delen. Het is dan ook niet verrassend dat het basisinkomen vaak in één adem wordt genoemd met de vlaktaks. Het depolitiseert de verdeling van welvaart en staat haaks op een rechtvaardige verdeling van welvaart. De SP is bijvoorbeeld voor een inkomensafhankelijke kinderbijslag: hoe meer je verdient, hoe minder kinderbijslag je krijgt. Die gedachte vindt iedereen hartstikke normaal in de partij. Waarom zou dat met inkomensondersteuning dan anders zijn?

Daarnaast ondergraaft een basisinkomen de solidariteit ook nog eens op een heel andere manier, omdat vakbonden daarmee buitenspel worden gezet. De werkgevers zouden zeggen: 'Hoezo CAO? Hoezo ontslagrecht? Je hebt toch een basisinkomen!' En als mensen een basisinkomen zouden krijgen dat net niet genoeg is om van te leven, dan moeten ze erbij gaan klussen. Wat nu volwaardige banen zijn worden dan dus bijbaantjes, flexibele jobs. Ook zouden de lonen omlaag gaan, omdat mensen immers al een financiële steun in de rug hebben. Arbeid zou goedkoper worden. De positie van de werkenden zou daardoor dus ondermijnd worden. Want mensen met flexibele jobs zijn vaak slecht georganiseerd en ondervertegenwoordigd in de vakbonden. Het probleem is niet dat de verzorgingsstaat onbetaalbaar is geworden, zoals rechts zegt. Het probleem is dat de lonen achter zijn gebleven bij productiviteitsstijgingen; het verschil is bij het kapitaal terecht gekomen. Als je daarmee de lonen, uitkeringen en studiebeurzen had verhoogd, dan zou de verzorgingsstaat nog recht overeind staan. Dat is ook wat Piketty laat zien in zijn boek *Capital in the Twenty-First Century*, dat het kapitaal sterker is gegroeid dan de beloning van arbeid. Werkende mensen hebben recht op een groter deel van 'de taart', maar daar is klassenstrijd voor nodig. Als iedereen een basisinkomen krijgt, dan kun je dat wel vergeten.'

DE ZOTHEID VAN ERASMUS

Tekst: Ronald van Raak

‘Er zijn [...] bij het verwerven van inzicht twee belangrijke hinderpalen: de schaamte, die de geest benevelt, en de vrees die, als het gevaar zichtbaar is geworden, afraadt om tot handelen over te gaan. Welnu, hiervan bevrijdt de zothed op een schitterende manier. Er zijn niet veel mensen die begrijpen hoeveel andere voordelen dat nog met zich meebrengt, zich nooit te schamen en alles te durven.’

Nederland kent bijna geen filosofen die grote denksystemen hebben gebouwd. In ons polderland floreerde vooral de praktische filosofie, over hoe je moet leven en jezelf kunt ontwikkelen. Een symbool bij uitstek voor deze praktische manier van denken is Desiderius Erasmus. Toch is Erasmus geen ‘brave’ denker, een moralist met opgeheven vingertje. Integendeel: hij schopte tegen alle gevoelige schenen van zijn tijd, van Koning, Kerk en Kapitaal.

Erasmus wilde zijn lezers levenswijsheden meegeven. Zij eigen leven was dan ook bewogen geweest. Hij werd – vermoedelijk in 1469 – geboren in Rotterdam als onwettig kind van een geestelijke. Na de vroege dood van zijn moeder Margaretha, die stierf aan de pest, vond hij uiteindelijk onderdak in een klooster te Steyn bij Gouda, waar hij in 1492 tot priester werd gewijd. In deze tijd was juist de moderne drukpers uitgevonden. In plaats van carrière te maken als geestelijke probeerde Erasmus te leven van zijn pen.

foto wikipedia.org

Desiderius Erasmus

HET PUBLIEKE DEBAT

Erasmus schreef de *Lof der Zothed* (1510) ‘te paard’, op weg van Italië naar Engeland. Hij schreef in dit boek zonder schroom over de handelslieden en de geestelijken, maar ook over de politieke machthebbers: ‘Denkt u zich hen nu eens in zoals ze dikwijls zijn: een man die de wetten niet kent, van het algemeen belang haast de vijand is, op persoonlijk voordeel uit, aan genietingen verslaafd.’

Erasmus maakte onderdeel uit van de ‘Republiek der Letteren’, een internationaal verband van geleerden in Europa die met elkaar correspondeerden in brieven, elkaar ontmoetten in drukkerijen en schreven in het Latijn, de taal van de intellectuele bovenlaag. De kritiek van Erasmus klonk maar in een beperkte groep, van mensen die Latijn hadden geleerd. En bereikte niet het volk, dat meestal helemaal niet kon lezen.

Maar met Erasmus kondigt zich aan het begin van de zestiende eeuw wel iets nieuws aan: het publieke debat,

waarin burgers discussiëren over de politiek en hun eigen rol daarin. Door de verspreiding van kranten, zoals de *Opregte Haarlemsche Courant* (1656) – het huidige *Haarlems Dagblad* –, werden ook bredere groepen burgers in politieke discussies betrokken.

DE EIGEN DWAASHEID

Na de boeken en de kranten kwamen de computers en het internet. Nu kan elke burger zich op elk moment van de dag bemoeien met de politiek. Daarbij hoeven we ons niet meer te verschuilen achter een alter ego, zoals Erasmus achter de Zothed – hoewel mensen op internet nog vaak een schuilnaam gebruiken.

Maar Erasmus gebruikte de Zothed niet alleen om zichzelf te beschermen, het was ook een manier om zichzelf te relativeren. De dwaas kent geen ‘schaamte’, zij durft alles te zeggen. En de dwaas kent geen ‘vrees’, zij durft alles te ondernemen. Maar dat is nog niet alles, de dwaas van Erasmus heeft nóg een eigenschap: zij neemt ook zichzelf niet al te serieus. Erasmus wil laten zien hoeveel zothed er zit in ons leven, in ons streven naar eer, geld en macht. Niet dat wij ons moeten terugtrekken uit dit leven – Erasmus verliet niet voor niets het klooster –, maar een besef van eigen zothed helpt wel om maat te houden in ons eigen leven.

Mensen kunnen zich fatsoenlijk gedragen door zich te houden aan de juiste regels. Maar dan is het wel de vraag wat ‘goed’ is – en vooral ‘voor wie’? Moraliseren leidt tot vrees en schaamte, wat volgens de Zothed wat al te zot is. Erasmus bepleit een andere vorm van moraal, waarbij mensen leren om zélf morele afwegingen te maken. Daarbij grijpt hij terug op de ‘klassieken’, op de filosofen van de oudheid. Door veel te lezen en veel te studeren zouden mensen meer *pietas* krijgen, een ‘vroomheid’ om beter met elkaar om te gaan.

'IN ONS STRAATJE' HOE ONGELIJK IS NEDERLAND?

Tekst: Tijmen Lucie

Dit is de hoofdvraag van de onlangs verschenen publicatie van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) over de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid in Nederland¹. Spanning sprak erover met een van de auteurs, Monique Kremer.

› **Wat was de reden voor de WRR om een studie te publiceren over ongelijkheid in Nederland?**

‘Vanwege het grote internationale debat over economische ongelijkheid, dat vooral in de VS, maar ook daarbuiten gevoerd wordt. Zo hebben onder meer president Obama en de OESO zich over dit onderwerp uitgelaten. De WRR wilde onderzoeken of deze mondiale discussie ook in Nederland speelde.’

› **Is economische ongelijkheid in Nederland een probleem?**

‘Dat is een politieke vraag. Voor wat betreft inkomensongelijkheid is Nederland in internationaal vergelijkend perspectief een middenmoter. Dan kun je zeggen ‘Dat is helemaal niet gek’, maar je kunt je ook afvragen waarom wij het niet beter doen. Het is aan de politiek, sociale partners en burgers om daar een moreel oordeel over te geven.’

› **Wat zijn volgens deze studie van de WRR de belangrijkste gevolgen van grote economische ongelijkheid?**

‘Meer economische afstand tussen arm en rijk betekent ook meer sociale afstand. Burgers hebben minder vertrouwen in elkaar en in de politiek. Minder solidariteit kan gevolgen hebben voor de herverdelende werking van de verzorgingsstaat, die in Nederland overigens aanzienlijk is. En meer economische ongelijkheid kan ervoor zorgen dat het vertrouwen in de rechtstaat en de democratie afneemt.’

› **Vaak wordt gesteld dat de inkomensongelijkheid in Nederland klein is. Bent u het daarmee eens?**

‘Dat hangt ervan af wie je met wie vergelijkt. Vergelijk je Nederland met de VS, dan is de inkomensongelijkheid klein, maar vergelijk je Nederland met Denemarken, dan is de inkomensongelijkheid groot. Het ligt er ook aan met welke maat je ongelijkheid meet. In deze studie beschrijft Wiemer Salverda bijvoorbeeld dat de kloof tussen de onderste en bovenste inkomensgroep vanaf de jaren zeventig is gegroeid. Andere economen, die kijken naar de Gini-coëfficiënt, stellen juist weer dat inkomensverschillen in Nederland relatief klein zijn.’

› **En hoe is het gesteld met de verschillen in beloning in Nederland?**

‘De loonverschillen zijn de afgelopen decennia groter geworden. Maar zolang de verzorgingsstaat compenseert, is dat niet zo’n probleem. Met name de pensioenen zorgen voor een sterke herverdeling. De loonongelijkheid bij de beroepsbevolking neemt wel toe. Deze ontwikkeling zie je overigens ook in andere landen.’

› **De vermogensongelijkheid in Nederland is zonder twijfel erg groot, ook in internationaal perspectief. Toch is daar in het publieke debat nauwelijks aandacht voor. Hoe komt dat denkt u?**

‘Over vermogensongelijkheid is in Nederland ook veel discussie. Het maakt namelijk een groot verschil of je pensioenen wel of niet meerekent bij vermogen. Bovendien betekent een hoog arbeidsinkomen niet altijd een hoog vermogen. Het laatste half jaar is er hier veel meer aandacht voor vermogensongelijkheid gekomen. Mede dankzij het invloedrijke werk *Capital in the Twenty-First Century* van Thomas Piketty. Er zal de komende tijd zeker meer onderzoek naar gedaan worden.’

› **Wat zou de politiek tegen economische ongelijkheid kunnen doen?**

‘Als de politiek iets tegen economische ongelijkheid zou willen doen, dan zou zij naar Amerikaans voorbeeld via

foto Saskia Nelissen

Monique Kremer is senior wetenschappelijk medewerker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

earned income tax credits de werkende armen belastingvoordelen kunnen geven. Of je zou kunnen inzetten op predistributie: het streven naar gelijkere lonen op de arbeidsmarkt, vóórdat belastingen en sociale zekerheid eraan te pas komen. Daarnaast zouden sociale partners afspraken kunnen maken over beloningen aan de top. En een derde manier is het hervormen van ondernemingen, waarbij je winstdeling makkelijker maakt.’

› **Wat zou je als burger of consument tegen economische ongelijkheid kunnen doen?**

‘In Canada bestaat het initiatief *Wagemark*. Dit is een keurmerk voor producten van een bedrijf waar de loonverschillen niet groter zijn dan 1:8. Wellicht komt dit keurmerk ook naar Nederland.’

› **Denkt u dat het kabinet iets met de aanbevelingen uit uw studie gaat doen?**

‘Eigenlijk hebben we maar één aanbeveling: kijk niet alleen naar redistributie – dus belastingen en sociale zekerheid – maar ook naar predistributie, dus naar het voorportaal. Dit punt wordt in het maatschappelijk debat nog weinig opgepikt. Deze aanbeveling geldt overigens niet alleen voor de politiek, maar ook voor de sociale partners en burgers, want zij allen kunnen predistributief beleid mogelijk maken.’

¹ www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-verkenningen/V28_Hoe_ongelijk_is_NL_volledig.pdf